

*Леонід Козубенко
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)*

СОЦІАЛЬНА ПАРАДИГМА ЖОРСТОКОСТІ Й ЗЛА У РОМАНІ В. ГОЛДІНГА «ВОЛОДАР МУХ»

Стаття порушує проблему жорстокості й зла у романі В. Голдінга «Володар мух»: аналізується світоглядна позиція письменника, представника філософського напрямку у світовій літературі ХХ століття, його біологічна концепція людської особистості; звертається увага на те, що англійський автор спирається на категорію «колективного» або «суспільного» зла, що здатне поширюватися через колективне підсвідоме. В. Голдінг досліджує сутність дитячих душ, їх перевтілення, він вважає, що у кризових ситуаціях тваринне перемагає гуманність, порядність, доброту, чесність та інші моральні якості людини і проти цього хоче застерегти людську цивілізацію.

Ключові слова: жорстокість, зло, людина, звір, роман, проблема.

Статья поднимает проблему жестокости и зла в романе В. Голдинга «Повелитель мух»: анализируется мировоззренческая позиция писателя, представителя философского направления в мировой литературе ХХ века, его биологическая концепция человеческой личности; обращается внимание на то, что английский автор опирается на категорию «коллективного» или «общественного» зла, которое способно распространяться через коллективное бессознательное. В. Голдинг исследует сущность детских душ, их перевоплощения, он считает, что в кризисных ситуациях животное побеждает гуманность, порядочность, доброту, честность и другие нравственные качества человека и против этого хочет предостеречь человеческую цивилизацию.

Ключевые слова: жестокость, зло, человек, зверь, роман, проблема.

The article deals with the problem of violence and evil in the novel by William Gerald Golding – Lord of the Flies: the worldview position of the writer who is the representative of philosophical direction in the world literature of twentieth century and his biological concept of the human personality were analyzed. The attention paid to the fact that the English author based on the category of «collective» or «social» evil that can spread through the collective subconscious; William Gerald Golding investigates the nature of children's souls, their reincarnation, he believes that in the crisis situations an animal wins humanity, decency, kindness, honesty and other moral qualities and wants to warn against this all human civilization.

Key words: cruelty, evil, human, beast, novel, problem.

Актуальність роботи полягає в тому, що у сучасній світовій літературі проблема жорстокості й зла представлена досить широко. Зло може бути матеріалізованим у якійсь постаті, предметі чи бути «неосяжним», «неможливим» для вивчення, часткою людської природи. До цієї проблеми зверталися такі письменники, як А. Камю, Ф. Достоевський, Е. Хемінгуей, М. Хвильовий та ін.

В. Голдінг – яскрава й самобутня постать на літературному видноколі. Його творчість належить до найоригінальніших та найскладніших явищ англійської прози ХХ століття. В. Голдінг бачив справжнє обличчя людства і намагався застерегти нашу цивілізацію від духовної деградації, дегуманізації. Слушною видається думка Н. Ліщинської: «За Голдінгом, мораль є найвищою цінністю людини, однак сучасне виховання не сприяє її утвердженню. Стійкість моралі відносна. Письменник звертає увагу на недосконалість сучасної цивілізації, бо часто вона несе не благо, а кров і руйнування [3, с. 61]». В. Голдінг дотримувався думки про те, що людина має біологічну природу, тому вона інколи відкидає мораль, надаючи, таким чином, перевагу матеріальному, особливо в екстремальних умовах.

Основна мета статті полягає у дослідженні соціальної парадигми жорстокості й зла у романі В. Голдінга «Володар мух».

У прозі В. Голдінга спостерігається досить оригінальне вирішення проблеми дитячої жорстокості. Письменник вважав джерелом зла саму людину, бо «зло іманентно присутнє в кожному від народження і виявляє себе тоді, коли для цього складаються найбільш сприятливі обставини [3, с. 62]». Англійський автор спирається на категорію «колективного» або «суспільного» зла, що здатне поширюватися через колективне підсвідоме.

Роман В. Голдінга «Володар мух» вводить читача у світ «маленьких дорослих», які опинилися далеко від звичного для них оточення, соціуму. Автор реалістично відтворив характери, думки дітей, їх перетворення в низьких, лицемірних та егоїстичних людей.

Зло і добро завжди йдуть пліч-о-пліч і змагаються за право володіти світом, людиною. Подібне відбувається в романі

В. Голдінга «Володар мух». Прозаїк представив зло як моральну, метафізичну, індивідуальну, загальнолюдську категорію. На його думку, «зло сидить усередині особистості, штовхає на страшні, навіть абсурдні вчинки, які логічно пояснити неможливо [2, с. 102]». Автор через образи дітей відкриває сутність кожної особистості. Сам В. Голдінг так пояснив мету своєї діяльності: «Подивіться: ось яка вона, як я її бачу, природа найнебезпечнішого з усіх звірів – людини... Факти з життя переконують мене, що людство вражене хворобою, – я маю на увазі не людство з великої літери, а тих людей, із якими безпосередньо бачусь... Я шукаю цю хворобу і знаходжу її... у собі [2, с. 33]». Письменник ретельно вивчав суперечливу натуру людини, здатної до добра і зла.

В. Голдінг досліджує сутність дитячих душ, їх перевтілення. Існує проблема звіра, який у надзвичайних умовах вивільняється і керує дітьми. Він вважає, що «звір» сидить у кожному з нас. У кризових ситуаціях тваринне перемагає гуманність, порядність, доброту, чесність та інші моральні якості людини.

В. Голдінг у романі «Володар мух» зобразив групу дітей, які потрапили на безлюдний острів і повинні були вижити серед екзотичної природи, незвичного для них світу. Автора цікавлять зміни, яких зазнають діти, відрізані від суспільства. Він досліджує психологію людини, для якої немає заборон. У романі відчутна філософія Ф. Ніцше, який говорив про смерть Бога. Герої В. Голдінга творять зло, тому що зникає віра в те, що їх можуть врятувати. У них дорослі виступають у ролі Бога, у якого вони поступово перестають вірити. Ральф посміхається: «Без усяких дорослих [1, с. 9]». Хлопчики постійно уточнюють: «Значить тут немає жодного дорослого? [1, с. 11]». Ральф на зборах підтверджує: «Дорослих тут немає, ми все повинні вирішувати самі [1, с. 13]». Якщо в дітей Бога уособлюють дорослі, то така думка є виправданою. Отже, дітям усе дозволено, їх ніхто не покарає, ніхто не зупинить. Відсутність Бога ще раз доводить те, що на острові панує пекло. Гра в самотійність, життя без заборон і повчань призводить до руйнації душі кожного з хлопців. Коли на острові з'являються дорослі, діти згадують про своє призначення, роль у суспільстві, вони дають волю почуттям: «У Ральфа

попилися сльози, він затрясся від ридання. Він дав їм волю вперше за час перебування на острові [1, с. 166]». Г. Пуліна вважає, що «світ, де загублена віра в Бога та християнські цінності, стоїть на грані катастрофи та самознищення. Тільки поява «дорослого» врятувала хлопчиків від війни, від наступних жертв, від озвіріння [4, с. 41]». Де зникає Бог, там з'являється диявол.

Діти у творі В. Голдінга поступово перетворюються на дикунів. Під впливом екзотичної природи, відсутності дорослих, відокремленості від суспільства і вседозволеності вони гублять свої моральні цінності та ховають їх під масками. Показовим у цьому плані є образ Джека-вождя, який разом із своїми «підлеглими» розмальовував обличчя. Він стверджував, що це необхідно для полювання, заради їжі; та згодом стає зрозумілим, що хлопці ховаються за масками дикунів. Їм так легше жити, так не існує ніяких заборон, так людина губить свою індивідуальність і зливається з натовпом. У В. Голдінга діти продовжують перетворюватися на дикунів, скидають із себе весь одяг, що означає відмову від цивілізації, від колишнього світу. Тепер ніщо вже не зупинило дітей творити зло, ніхто не міг заборонити їм робити все, що заманеться.

У романі «Володар мух» чільне місце посідають символи, що спрямовані на розкриття досліджуваної проблеми. Діти здогадалися відразу, що вони попали на острів. З перших хвилин вони ведуть себе як господарі: «Це наш острів [1, с. 3]». Острів має форму вісімки чи знака безкінечності. Він складається з двох нерівних частин – великої і маленької. Поки хлопці існували пліч-о-пліч, разом, вони жили на більшій частині острова, де головним був Ральф. Тут ще була наявна демократія, чесність, порядність і доброта. Плем'я Джека обжило маленький острівець, де перестали діяти людські закони. Саме через те що «маленькі дорослі» залишилися відрізнаними від цивілізації, ми можемо побачити перетворення характерів, поглядів і зовнішнього вигляду дітей із добропорядних сімей. Острів став ареною боротьби за владу, що супроводжувалася насиллям, убивствами, падінням високих моральних якостей людей.

Невід'ємною частиною злочину, жорстокості є спека. На острові В. Голдінга панує пекло. Там можна відчутти і страшенну спеку, яка частково примусила хлопчиків відмовитися від одягу. «Маленькими дорослими», як і у В. Підмогильного, керує азарт: «Один злочин тягне за собою інші. Переступивши один, людина котиться до пекла [5, с. 34]».

Важливим символом у романі В. Голдінга є мушля. Вона грає неабияку роль у творенні порядку та залишків цивілізації на острові. Мушля є символом демократії та справедливості. Її знищення дає підстави для руйнації суспільства, що й відбулося серед хлопців. Ральф, який знайшов мушлю, намагається зберегти своє людське ество, не наближатися до образу некерованого звіра та відлюдника, він прагне творити добро, мислити раціонально й справедливо. Антиподом Ральфа є Джек, який забуває про високі моральні цінності людини, згуртовує навколо себе дітей, які «вивільнилися» від правил, заборон і деградували духовно. Хлопці діляться на два ворогуючих табори, які розташувалися на різних кінцях острова. На одному з них ще залишались ознаки суспільства, а на іншому процвітало зло.

Із проблемою жорстокості тісно пов'язаний ще один символ роману – камінь. У світовій літературі він уособлює гріх. Досить згадати Раскольникова Ф. Достоєвського, який ховає награбоване під камінням. У В. Голдінга маленькі хлопчики грають на березі, вони щасливі та безтурботні. Роджер, майбутній сірий кардинал, сховавшись за деревом, кидає камінці у дітей, але так, щоб не влучити: «Навколо Генрі залишалась відстань ярдів в десять діаметром, куди Роджер не квапився поцілити [1, с. 25]». Роджер поки що був озброєний маленькими камінцями, якими він прицілювався у дітей, намагаючись не зачепити їх. Але ж не існує маленьких гріхів. Від незначного гріха – до великого злочину, від маленького камінця – до величезного валуна, що піддів Роджер. У В. Голдінга Роджер убиває Роху: «На верхівці під камінь було втиснута деревина, а під нею прибудований ричаг... Ральф почув величезне каміння раніше, ніж його побачив. Він відчув, як затряслася земля, – поштовх віддав у п'яти, зверху з гуркітом посипалось каміння поменше... Щось червоне, страшне застрибало

внизу...Камінь пройшовся Рохою з голови до колін; ріг розлетівся тисячею білих шматочків і перестав існувати [1, с. 131]». В. Голдінг дивовижно зв'язує всі свої символи в єдине ціле. Камінь, який убив Роху, завалив прохід між частинами острова. Воз'єднання двох ворогуючих сил тепер стало неможливим.

В. Голдінг підкреслює те, що раціональне відношення до життя, розум понівечені. Автор зобразив роздавлені окуляри Рохи, які це й символізують. Також вони символізують добро, тому що з їхньою допомогою хлопчики розпалили багаття. Коли між дітьми розпочинається війна, окуляри, тріскаються. Роха починає бачити лише наполовину. Тоді Джек і його плем'я покидають більшу частину острова і починають жити на меншій. Вони залишаються без вогню, а значить і без їжі. Джек вирішує, що окуляри необхідно вкрасти, що і роблять «маленькі дикуни». Окуляри, потрапивши до їхніх рук, розпалюють такі вогнище, але вогнище – всепоглинаюче, те, що захоплює увесь острів мало не згубивши всіх, хто на ньому знаходився.

Неабияку роль у романі В. Голдінга грає кров. Переступити через моральні переконання дуже важко, адже найголовніша заповідь: «Не вбий!». Джек під час першої зустрічі зі свинею не зміг її вбити, та це було вперше і в останнє: «Джек вихопив ножа. Він уже заніс руку. Але тут настала пауза, заминка, тільки свиня все вижала та ліани тряслися, і все був у руці ніж [1, с. 43]». Потім Джек намагається виправдати себе, доказати всім, що він зможе вбити, що він – хоробрий, і здатний набагато більше, на зло: «Я цілюся... Я як раз вижидав момент. Я хотів. Ну вже наступного разу я це зроблю [1, с. 44]». І він говорить правду. Дійсно, після наступного полювання по руках Джека стікає кров. Вона пропалює йому руки, та він поступово звикає до цього відчуття, звикає до вбивств: «Він помітив у себе на руках кров, перекосився, пошукав, чим би її витерти, витер об шорти і розсміявся [1, с. 44]». Дияволично розсміявся. Як уже згадувалось, один злочин тягне за собою інші. Джеку подобаються вбивства. Наступною жертвою стає свиня, яка годує маленьких поросят. Так само і Раскольников Ф. Достоевського вбиває разом із старою її вагітну сестру. Джек переступає межу і котиться до пекла. Він уже здатен на злі вчинки, на вбивство.

Центральним символом роману В. Голдінга є символ Звіра: «Над чорною купою кишок, усіякої нечисті, неначе пилка, дзижчали мухи... Чорні, яскраво- зелені, незліченні... [1, с. 127]». Саймон, один із хлопчиків, чує слова володаря мух: «Ви вирішили, що мене можливо вистежити, вбити? Але ти ж не знав, правда? Що я – частина тебе самого? Невід’ємна частина! [1, с. 127]». Як тільки Саймон розуміє, хто є звір, він перестає боятися, він вирішує якнайскоріше розповісти про це всім іншим хлопчикам. Та Саймон гине там, від рук своїх «товаришів»: «Натовп полинув за ним, стік із скелі, на нього налетіли, його били, кусали, рвали. Слів не було й не було інших рухів – тільки кігті й зуби, що рвали... [1, с. 129]». Смерть Саймона була передбаченою. Можливо хлопчик удався до самопожертви заради спасіння душ інших. В. Голдінг утверджує страшну думку про те, що такі люди, як Саймон, зайві у суспільстві. Він занадто розумний, він ще не загубив високих моральних цінностей, що відокремлюють людину від дикуна. У романі виживають найсильніші, ті, хто вміють полювати або добре пристосувалися до обставин. Але ж виходить, що той, хто не вміє, буде завжди жертвою. Страшно це приймати, але у царстві хаосу так і є.

Отже, письменник через образи дітей показав сутність кожної людської душі, розгледів звіра, що сидить у кожному з нас. Герої В. Голдінга – це діти, які обрали зло, тваринне, те, що є у кожній людині. «Маленькі дорослі» зазнають перетворень, озвіріння й духовної деградації, вони безсильні перед своїми бажаннями та перед обставинами. За В. Голдінгом, у кожному з нас ховається тваринне. Цивілізованість, віра, освіта, моральні цінності – це найміцніша клітка для звіра. Якщо ці якості нестійкі та слабкі, тваринне вивільнюється і керує безпосередньо людиною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голдінг В. Володар мух. / В. Голдінг. – К. : Просвіта, 2000. – 168 с.
2. Голдинг У. Собрание сочинений в 4 т. / У. Голдинг. – М. : Симпозиум, 2000. –

Т.1. – 464 с.

3. Ліщинська Н. Зло як морально-етична проблема в сучасному притчовому романі (Валерій Шевчук, Стефан Хвін, Вільям Голдінг) / Н. Ліщинська // Мандрівець. – 2007. – № 2 (67). – С. 61–64.
4. Пулина Г. А. Система символів в романе Уильма Голдинга «Повелитель мух» / Г. А. Пулина // Зарубіжна література в середніх навчальних закладах. – 2004. – № 4. – С. 40–43.
5. Ярошовець С. Роман Вільяма Голдінга «Володар мух» як літературна притча / С. Ярошовець // Всесвіт. – 2000. – № 11–12. – С. 101–105.

Стаття надійшла до редакції 25 січня 2013 року

УДК 81'42

Олександр Колесник
(м. Чернігів, Україна)

ТЕОРІЯ МІФОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО СЕМІОЗИСУ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ЕТЮД

У статті узагальнено базові поняття лінгвістичної теорії міфологічно орієнтованого семіозису. Відображено інтегративне дослідження семиотичних, лінгвокультурних і лінгвокогнітивних основ мовного відображення історичних варіантів образу світу. Запропоновано словник термінів на позначення цих понять. Акцентовано роль міфу у процесах категоризації світу.

Ключові слова: *міф, простір, семіозис, система, модель, лінгвокультурна і лінгвокогнітивна основа.*

В статті обобщены базовые понятия лингвистической теории мифологически ориентированного семиозиса. Отображены интегративные исследования семиотических, лингвокультурных и лингвокогнитивных основ языкового отражения исторических вариантов образа мира. Соответствующие термины поданы в виде словаря. Акцентирована роль мифа в категоризации мира.